

Je bent jong en je wilt wat...

Met deze kreet timmerde Veronica, de eerste tv-zender die zich in Nederland speciaal op jongeren richtte, in de jaren '80 van de vorige eeuw aan de weg. De zender profileerde zich door jongeren neer te zetten als een groep, die zorgeloos en met name op zichzelf gericht door het leven ging. TV en radioprogramma's werden op deze levenshouding afgestemd. Leve de lol! Of de boodschap die de zender uitsaalde de juiste weergave was van de op dat moment algemeen heersende attitude van jongeren of er juist voor zorgde dat deze attitude ontstond, is de oude vraag van de kip of het ei.

Willem Landman

De algehele vervlakking van die generatie leidde wel tot een nieuw werkwoord: de 'vervoozing' (VOO= Veronica Omroep Organisatie), wat een oppervlakkige levensinstelling inhield met veel aandacht voor muziek, seks, uiterlijk en consumeren.

Shoppen

Zonder nu hier de moraalridder uit te hangen die predikt dat jongeren hun tijd zouden moeten doorbrengen met luisteren naar Bach, schaken en het lezen van literaire meesterwerken, is er één aspect van deze levenshouding dat mij echt zorgen baart: de ongebrei-

delde wens tot consumeren. Gevraagd naar wat hun favoriete tijdverdrif is antwoorden, volgens diverse onderzoeken, met name jongeren: 'shoppen'. Daartoe nog eens geholpen door onder andere de verruiming van de winkelopeningstijden kan nu ook op de voorheen suffe zondag – in plaats van wandelen met je ouders in het bos of aan het strand – de tijd doorgebracht worden met het aanschaffen van nieuwe spullen. De huidige generatie jongeren wordt constant aangezet tot het kopen van nieuwe goederen en ziet producten niet alleen als een manier om het leven te veraangename, maar ook om er zichzelf mee te identificeren. Consumeren is vanzelfsprekend. Vrij naar Descartes: "Ik consumeer dus ik ben!" Er zijn twee facetten van deze ontwikkeling die ons als economie-docenten raken: het economisch normatieve en het financieel persoonlijke.

Normen

We zien een generatie die is opgegroeid in een periode van hoge welvaart, een redelijke mate van maatschappelijke stabiliteit en ingrijpende technologische ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen worden – aangezien men gedurende het bewuste deel van het leven niet anders gewend is – als vanzelfsprekende verworvenheden ervaren. Vanuit de filosofisch georiënteerde economische hoek (lees bijvoorbeeld Sedlacek - De

economie van goed en kwaad of Joseph Vogl – Het spook van het kapitaal) worden vraagtekens gezet bij met name het economisch axioma van groei. Economische groei wordt in de westerse opvatting van economische ontwikkeling als vanzelfsprekend, wenselijk en noodzakelijk gezien. En een dergelijke opvatting sijpelt door in het onderwijs, dat wij aan deze jongeren geven. Groeien moet en consumeren is goed. Nieuwe economie – en ik doel niet alleen op economie van jongere leeftijd – vinden het noodzakelijk om in hun economisch denken niet alleen aandacht te besteden aan de klassieke vraag van verdeling van welvaart, maar ook aan het ontstaan en eventuele toename van deze welvaart. Welke producten maken we? Onder welke omstandigheden produceren we deze producten? Wat is precies welvaart? Is welzijn gelijk aan welvaart? En hoe spelen we in op de veranderende omstandigheden waaronder we produceren? Deze vragen zijn mijns inziens belangrijkere economische vraagstukken dan de kennis over marginale kosten of de definitie van een oligopolie. Het in een historische en geografische context plaatsen van de economische ontwikkeling leert studenten tevens dat deze welvaart niet overal en altijd hetzelfde is (geweest).

Wil een economie, en dan met name de Nederlandse, zich ontwikkelen dan liggen hieraan naar mijn idee drie voorwaarden ten grondslag. Allereerst een zuinige, betrouwbare en doeltreffend opererende overheid, ten tweede een sterk ontwikkeld MKB en als derde verantwoord financieel consumentengedrag. De eerste twee voorwaarden behoren toe aan de politiek, de ondernemers en bankiers. Maar op het laatste gebied kunnen wij in het economieonderwijs een belangrijke rol spelen en wellicht is deze voorwaarde wel weer voorwaardelijk voor de eerste twee. Ik zal dat uitleggen.

Persoonlijke financiën

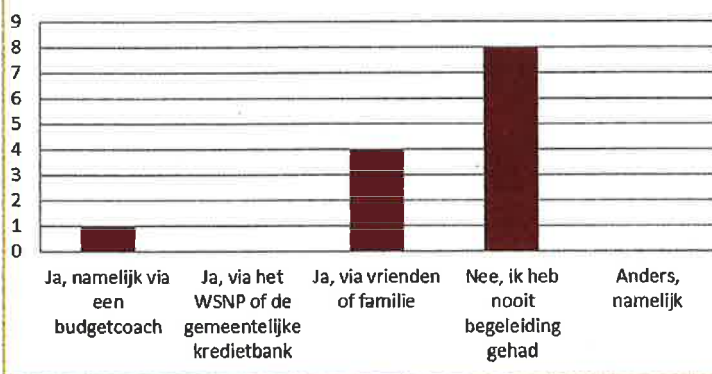
Recentelijk las ik een rapport dat door *Wijzer in Geldzaken*, onderdeel van het Ministerie van Financiën in november 2013 in Den Haag werd gepresenteerd. Deze monitor van het financieel consumentengedrag baseert zich op een door onderzoeksbureau *Motivation* vorig jaar uitgevoerd onderzoek. En wat bleek? Tien procent van de consumenten kan, wanneer de belangrijkste inkomensbron wegvalt, nog geen maand in het eigen levensonderhoud voorzien en 40% minimaal zes maanden. Hoewel 'kunnen rondkomen' door een ruime meerderheid van 71% als eigen verantwoordelijkheid wordt gezien, verwacht men wel dat financiële instellingen en de overheid hen beschermen tegen onverstandige financiële beslissingen. Nederlanders houden naar hun eigen zeggen hun financiën nauwlettend in de gaten. Een ruime meerderheid let op hoeveel geld hij uitgeeft, doet geen uitgaven die hij niet kan betalen, koopt niet op afbetaling en betaalt zijn rekeningen op tijd. Wel heeft twee vijfde van de consumenten in het afgelopen jaar weleens een betalingsherinnering ontvangen en probeert circa 40% zijn uitgaven te beperken. Ondanks de zorgvuldige omgang met de huishoudfinanciën komt rood staan bij de bank toch regelmatig voor. Ongeveer de helft van de consumenten staat wel eens rood, 17% zelfs regelmatig. Ondanks dat dit geen al te schrikbarend beeld oplevert, zijn er daarnaast ontwikkelingen die wel zorgelijk zijn:

- een toename van kinderen die in armoede opgroeien (een verdubbeling in 2013);
- eveneens een verdubbeling in 2013 van het aantal huishoudens in de schuldhulpverlening;
- een toename van het aantal wanbetalers ziektekostenverzekering met 40.000 tot bijna 400.000;
- een toename van het aantal huishoudens met een betalingsachterstand van energiekosten. Bij het Nederlandse energiebedrijf Eneco staat het bedrag aan openstaande rekeningen inmiddels op €31 miljoen;
- toename van betalingsachterstanden bij hypothecaire leningen, huren, telefoonrekeningen, alimentatie, belastingen en postorderbedrijven.

Praktijk

Uit onderzoek van enkele studenten aan

Begeleiding bij schulden

de Hogeschool van Amsterdam (Ruud Janson, Sabine Lagendijk, Mike Strijker en Claudia Hobee) uitgevoerd onder jongeren in de zogenaamde aandachtswijken van Amsterdam blijkt, dat het merendeel (60%) van de jongeren onder de 25 jaar schulden heeft waarvan dan weer 54% bij een telefoonprovider. Zitten deze jongeren in hun maag met deze schulden? Een derde van de groep met schulden is zich er van bewust dat dit niet goed is, maar probeert er niet aan te denken. Uiteindelijk komt een deel van deze groep in aanraking met enige vorm van schuldhulp begeleiding, hetzij professioneel of via familie of vrienden. Het merendeel probeert het zelf op te lossen.

Rode draad in alle onderzoeken: het vergroten van kennis over financiën en schulden werkt niet. Het gaat om het

vergroten van de betrokkenheid. Veel jongeren geven aan dat ze het in feite niet "zo boeiend vinden" als ze in de schulden zitten. Andere zaken, zoals het hebben van de laatste modieuze smartphone of spijkerbroek is belangrijker. Aan ons economen de uitdaging om niet alleen de premissen van groei en het daaruit voortkomende consumptiepatroon ter discussie te stellen maar tevens de betrokkenheid bij financiële zaken te vergroten.

Willem Landman is docent Behavioral Finance / Beleggingsadvies aan de HvA, promovendus aan Nijenrode op het onderwerp "Risicoperceptie van beleggers" en onderzoeker bij het CAREM Lectoraat "Corporate Governance and Leadership" (Center for Applied Research on Economy and Management). j.w.landman@hva.nl

CBS-publicatie:

Nederland in 2013, een economisch overzicht

Eind maart verscheen deze publicatie, waarin een beeld geschetst wordt van de economie in 2013. Er is aandacht voor de doorwerking van de economische ontwikkeling op huishoudens, ondernemingen en de overheid. Ook thema's als de arbeidsmarkt, woningmarkt, buitenlandse handel en inflatie komen aan bod. Alhoewel de economie tekenen van herstel vertoont, zijn de gevolgen van de laagconjunctuur nog steeds op veel plekken goed merkbaar.

De publicatie bevat de volgende paragrafen: bevolking, economie, werkgelegenheid, beroepsbevolking, huishoudens, sociale zekerheid, ondernemingen, bedrijvendynamiek, overheid, prijzen, woningmarkt, Nederland in vergelijking met het buitenland, vertrouwen, financiële markten en gebeurtenissen in 2013.

De publicatie is alleen als pdf te downloaden van www.cbs.nl.